

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет іноземної філології
Кафедра німецької мови

Дипломна робота магістра
з теми **«ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В
ГОВОРІННІ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ»**

Виконала: здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня групи Ger1-M21z спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (німецька) за освітньою програмою «Середня освіта (Німецька мова і зарубіжна література)»

Романюк Лариса Василівна

Керівник: **Кушнерик Володимир Іванович**
доктор філологічних наук, професор, професор кафедри німецької мови

Рецензент: **Микитюк Ірина Михайлівна**,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича

Кам'янець-Подільський – 2022 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНИХ НАВИЧОК ГОВОРІННЯ.....	6
1.1. Мовлення як діяльність.....	6
1.2 Основні підходи до навчання говоріння та шляхи їх реалізації у ЗЗСО...15	15
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО ТА МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ.....	28
2.1. Поняття діалогу.....	28
2.2. Монологічне та діалогічне мовлення.....	29
2.3. Основні види мовленнєвих ситуацій і їх створення на уроці.....	32
2.4. Врахування вікових та психологічних особливостей розвитку учнів у процесі навчання говорінню.....	33
2.5. Діалогічне красномовство.....	34
2.6. Бесіда як вид діалогічного мовлення.....	38
Висновки до розділу 2.....	44
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОМУ МОВЛЕННЮ УЧНІВ ЗЗСО.....	45
3.1. Розвиток усного мовлення на уроці німецької мови.....	45
3.2. Технології розвитку навичок говоріння (діалогічних, монологічних) на старшому етапі.....	53
Висновки до розділу 3.....	65
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71

ВСТУП

Основним призначенням вивчення іноземної мови у ЗЗСО є опанування учнями умінням спілкування іноземною мовою. Йдеться про формування комунікативної компетенції, суть якої полягає в готовності учнів як до безпосереднього спілкування (розуміння на слух, говоріння), так і до опосередкованого спілкування (письмо, читання з розумінням змісту іншомовних текстів). В умовах освітньо-навчального сьогодення формування комунікативної компетенції – основна і провідна мета навчання. Сьогодні це на часі, оскільки досвідом доведено, що людина відчуває найбільші труднощі при, сприймаючи іноземну мову на слух. Процес спілкування своєрідний тим, що кожен учасник комунікативного акту є одночасно і мовцем, і слухачем. Саме тому важливим є розуміння мови співрозмовника.

Важливим в освітньому процесі є аспект перевірки та обліку знань, умінь та навичок, де чималу роль відіграє методика організації та проведення контролю.

Важливим ставленням останнього часу у сфері навчання іноземних мов стала поява державноосвітнього стандарту з іноземної мови. Державним стандартом визначено мінімально достатній, базовий рівень знань учнів з іноземних мов, а також мета й завдання навчання іноземним мовам. Лише співвіднесений з ними осмислений та ефективно організований контроль сприятиме досягненню визначених цілей і завдань.

Говоріння є одним з найефективніших засобів розвитку й формування комунікативної компетенції учнів ЗЗСО. Важливими у цьому аспекті є такі форми комунікації, як діалог та монолог. Їх різноаспектність використання на уроці іноземної мови, зокрема німецької визначає **актуальність** дипломної роботи.

Об'єктом дослідження є іншомовна комунікативна компетентність в говорінні на уроці іноземної мови у ЗЗСО.

Предмет дослідження – процес розвитку навичок говоріння, який

здійснюється за умов комунікативно орієнтованого навчання.

Мета дипломної роботи полягає у вивченні особливостей організації навчання з методики формування умінь і навичок говоріння; встановленні ролі діалогів-зразків як одного з ефективних видів тренувальних вправ в процесі вивчення іноземних мов; розкритті основних понять термінології, що стосується навичок говоріння.

Мета дослідження передбачає розв'язання низки **завдань**:

- 1) систематизувати основні напрями сучасної методичної науки, що стосується розвитку навичок говоріння;
- 2) встановити наукові основи й методи навчання усному мовленню, умінь та навичок учнів; проаналізувати оптимальні шляхи уведення до навчального процесу тренувальних вправ для вивчення іноземної мови з використанням діалогів;
- 3) укласти найбільш ефективну систему вправ задля перевірки рівня знань та вмінь учнів ЗЗСО.

У підготовці дипломної роботи було використано такі **методи**:

- 1) критичний аналіз науково-методичної літератури;
- 2) узагальнення досвіду вчителів-практиків;
- 3) спостереження за діяльністю учнів та вчителя під час проходження педагогічної практики.

Практичне значення роботи полягає у:

- 1) застосуванні результатів дослідження на практиці при навчанні іноземної мови у ЗЗСО;
- 2) детальному ознайомленні з досліджуваною проблемою;
- 3) визначенні специфіки процесу розвитку навичок говоріння і навчання усному мовленню в цілому.

Апробація окремих положень дипломної роботи відбулася на III міжнародній студентській науковій конференції «Цифровізація науки та сучасні тенденції її розвитку» (11 листопада 2022 р., м. Умань).

Публікації: Результати дослідження висвітлено у тезах доповідей Романюк Л.В. Говоріння як форма мовленнєвої діяльності учнів: методи і прийоми формуванням : *Цифровізація науки та сучасні тенденції її розвитку* : матеріали III Міжнародної студентської наукової конференції, м. Умань, 11 листопада, 2022 рік / ГО «Молодіжна наукова ліга». Вінниця: ГО «Європейська наукова платформа», 2022. С. 226-229.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів з висновками, загальних висновків і списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження показало, що є великі невикористані резерви підвищення ефективності навчальної діяльності учнів на уроках іноземної мови. Організуючи навчальну діяльність на уроках, слід насамперед враховувати, що кожен її компонент (мотиви, зміст, мета, методи, завдання, навчальні дії, види діяльності) становить підсистему, функціонування якої залежить від іншої підсистеми. Так, функціонування мети організації уроку вимагає її конкретизації в проміжних цілях, виділити ж їх можна, тільки проаналізувавши зміст навчального матеріалу. Саме зміст навчального матеріалу визначає, що учні мають знати і що вміти в результаті роботи над темою. Не виділивши проміжних цілей, неможливо раціонально дібрати методи, побудувати завдання для учнів тощо.

Важливими умовами підвищення ефективності навчальної діяльності учнів на уроках іноземної мови є її мотиваційне забезпечення, взаємопов'язане досягнення навчальних цілей, системний добір методів, багатofункціональність і різноспрямованість завдань, взаємопов'язане виконання на доцільно дібраному, як правило, невеликому текстовому матеріалі різних навчальних дій і видів діяльності, що сприяє економному за часом досягненню великої кількості навчальних, розвивальних і виховних цілей уроку.

Позитивне ставлення школярів до навчальної діяльності з іноземної мови виникає, якщо створюється емоційний фон уроку, вивчення мовних одиниць і правил підпорядковується меті формування мовленнєвої діяльності, якщо конкретний мовний матеріал розглядається з погляду завдань і можливостей мовленнєвого спілкування, вивчення мовного матеріалу найтісніше поєднується з розвитком зв'язного мовлення, учні засвоюють особливості функціонування мовних одиниць у мовленні та практично використовують їх, значна увага на уроках приділяється усвідомленню учнями виражальних можливостей мовних одиниць, в учнів виховується увага до слова, розвивається вміння відчувати й сприймати

красу та змістові відтінки слова, естетику мови, її багатство, виразність, милозвучність. Важливим для формування мотивів навчальної діяльності є виховання уявлення про мовленнєвий ідеал і прагнення до вдосконалення власного мовлення.

Успішність навчальної діяльності на уроках іноземної мови залежить від її комунікативної зорієнтованості. Існуюче в сучасній школі обмеження роботи з розвитку зв'язного мовлення учнів уроками, які для цього відводяться, недоцільне з погляду мети навчання мови, мотиваційного забезпечення навчального процесу. Адже тільки за умови виконання на кожному уроці різних видів комунікативної діяльності, побудованої на усвідомленні учнями функціонування мовних одиниць у мовленні, формуються навички володіння мовою. Добре володіння мовою немислиме без формування у школярів духовності як інтегративної властивості, що включає розвиток мислення, інтелекту, емоційної сфери та інших якостей особистості.

На уроках учні мають отримувати зразки комунікативно досконалої мови, вчитись будувати власні висловлювання, а для цього оволодівати засобами мови, способами й правилами використання їх у мовленні, розвивати власну душу, почуття та розум, збагачуватись духовними надбаннями народу, його культурними, моральними й естетичними цінностями. Це можливо за умови вивчення мовних одиниць на основі аналізу тексту в єдності змісту й форми. Вивчення мови у тісному взаємозв'язку із змістом, нею вираженим, сприяє вихованню уваги до слова, його глибокому пізнанню, розвиткові мовного чуття, уміння бачити всі відтінки значення слова, вихованню естетичного смаку, розумінню краси слова, його глибини, виразності, усвідомленню неповторності мовної особистості, збагаченню мовного запасу, учнів, формуванню читача й слухача. На цій основі разом із засвоєнням мовної системи учні набувають комунікативних умінь, навчаються мотивованого, грамотного використання засобів мови в різних умовах спілкування у відповідності зі змістом і

ситуацією мовлення.

Вивчення мовних одиниць і правил на основі аналізу тексту в єдності змісту й форми дає змогу вчителю, застосовуючи різні навчальні дії, організовувати виконання великої кількості видів діяльності, а отже досягти більше цілей, тісніше поєднати цілі вивчення лінгвістичних тем і формування комунікативних умінь, зробити роботу з розвитку зв'язного мовлення учнів системою, ефективно формувати мотиви навчальної діяльності учнів з іноземної мови, допомогти їм усвідомити мову як матеріал передачі думки та змісту, розвивати читацькі інтереси, духовність. Взаємопов'язана реалізація різноманітних цілей уроку суттєво впливає на мотиви навчальної діяльності, оскільки приводить до урізноманітнення навчальних дій, а різноманітність запобігає втомі, викликає інтерес, активізує діяльність учнів і, як показують експерименти, підвищує її ефективність.

Навчальна діяльність учнів на уроках іноземної мови ефективна, якщо вона становить єдиний процес оволодіння знаннями та способами дії, останні ж формуються у процесі засвоєння знань, а знання набуваються в процесі виконання дій з мовним і мовленнєвим матеріалом. Оволодіння способами дії не тільки сприяє свідомому, міцному засвоєнню учнями знань і предметних умінь, але й формує здатність розв'язувати поставлені завдання, самостійно здобувати необхідну інформацію, здійснювати самоконтроль. Найважливішим для формування пізнавальної самостійності учнів є перенесення засвоєних способів дії на новий навчальний матеріал.

Досягнення мети навчального процесу залежить від того, наскільки вибрані вчителем методи сприяють ефективному досягненню на уроці системи цілей, охоплюють усі напрями діяльності учнів, спонукають їх до самостійних дій, узагальнень і висновків, наскільки успішно служать формуванню здібностей до відтворення, пошуку, переробки, систематизації, засвоєння й застосування різноманітної інформації, як розвивають пам'ять, мислення, мовлення школярів, їхні інтелектуальні здібності, як сприяють усвідомленню учнями виконуваних навчальних дій, формуванню

усвідомлених і міцних умінь і навичок, мовної особистості в цілому, розвиткові всього спектру її якостей.

Під час навчання діалогічному мовленню учні повинні опанувати найбільш типові особливості діалогічного мовлення, а саме: взаємодію комунікативно-функціональних типів синтаксичних конструкцій та їх інтонацію, домінуючі комбінації реплік, скороченість, еліптичність діалогічних висловлювань, мовні засоби зв'язку реплік та формули мовного етикету, що пов'язані з побутовими ситуаціями, з вираженням певних смислових категорій, намірів, інтенцій.

Діалогічне мовлення учнів старших класів характеризує ціла низка недоліків: небажання учнями підтримати розмову, підтримати думку співрозмовника чи розвинути власну думку, небажання повернутися до забутої незакінченої розмови чи відновити зв'язок між власними висловлюваннями на діалозі.

Важливо розвивати в учнів уміння прогнозувати власну мовну поведінку в діалогах і поведінку співрозмовників.

Методика навчання діалогічного мовлення особливе значення надає відбору мовного матеріалу, визначенню характеру та послідовності підготовчих вправ, які реалізують усвідомлення учнями зв'язків мовленнєвих засобів, стратегію і тактику мовної поведінки відповідно до певної ситуацією спілкування. А тому вправи повинні бути спрямованими на: відбір мовних засобів для діалогу; детальне, розгорнуте обговорення елементів конкретної ситуації та ролей співрозмовників, вироблення власної стратегії й тактики; планування можливої поведінки співрозмовника; визначення обсягу, виду, структури діалогу та його кінцевого результату.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева І. П. Облік психологічних факторів у навчанні діалогічного мовлення учнів старших класів: Теоретичні основи навчання іноземних мов у старших класах середньої школи. Міжвузівський збірник наукових праць: ПДП, 2011. С. 74-81.
2. Байбара Т. Н. Урок - екскурсія. Методика його організації і проведення: Школа. №11. С.11-12.
3. Бідюк Н. М. Комунікативна компетентність майбутнього вчителя філолога: зміст та структура : Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи: Збірник наукових праць третьої Міжнародної науково-практичної конференції (12 – 14 листопада 2012р.). Львів, 2012. С. 158 – 160.
4. Білоніжко Н. Є. Стратегії старшокласника як суб'єкта навчальної діяльності : Іноземні мови. 2011. № 4. С. 13-17.
5. Большакова І. О. Ситуативна навчально-мовленнєва діяльність школярів на уроках іноземної мови : Школа. 2002. № 10. С.9 -11.
6. Борецька Г.Е. Сучасні технології формування англомовної компетенції в говорінні учнів основної і старшої школи : Іноземні мови. 2010 № 2. С. 23 – 26.
7. Варзацька Л. О. Взаємопов'язане навчання мови й мовлення : Іноземні мови в навчальних закладах. 1990. №4. С.23-28.
8. Вишневський О. І. Методика навчання іноземних мов. К.,2011,206 с.
9. Гапонова С. В. Взаємопов'язане навчання видів мовленнєвої діяльності у процесі навчання іноземної мови : Іноземні мови. 2009. № 2. С. 13–16.
10. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. 376 с.
11. Гуревич І. Історико - педагогічний процес і сучасні проблеми освіти. 1999. № 4. С. 25- 28.
12. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник. К.:

Академвидав, 2004. 351 с.

13. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. вид. д-р пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. К. : Ленвіт, 2003. 273 с.

14. Зайченко І. В. Історія педагогіки. У двох книгах. Книга 1. Історія зарубіжної педагогіки. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К. Видавничий дім «Слово», 2010. 624с.

15. Інтерактивні методи навчання: навч. посіб. / за заг. ред. П. І. Шевчука, П. Фенриха. Щецін: WSAP, 2005. 170 с.

16. Кирпач Н. В. До питання методу маєвтичного діалогу Сократа : Педагогіка і психологія. 1996. № 2. С. 167-171.

17. Коваленко Ю. В., Устименко О. М. Сучасний стан використання проектної методики у навчанні майбутніх філологів іншомовного монологічного мовлення : Іноземні мови. 2014. №3. С. 21-27.

19. Корнєва Л. П. Застосування методу проектів на уроках англійської мови : ИЯШ. 2006. № 5. С. 19-22.

20. Кравець В. П. Історія класичної зарубіжної педагогіки і шкільництва. Тернопіль, 1996. 54 с.

21. Колесникова О. А. Рольові ігри в навчанні іноземним мовам : Іноземні мови в школі. № 4, 1989. С. 14-16.

22. Конишева А. В. Ігровий метод у навчанні іноземним мовам. СПб.: КАРО, Мн.: Вид-во «Чотири чверті», 2006. . 192 с.

23. Корсак К. Порівняльна педагогіка як наука і як навчальний предмет : Шлях освіти. 1999. № 11. С. 124 – 129.

24. Лівінгстоун К. Рольові ігри в навчанні іноземним мовам. .М.: Вища школа, 1988.- 169 с.

25. Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів: навчально-методичний посібник / В. Г. Редько, Т. К. Полонська, Н. П. Басай [та ін.]; за наук. ред. В. Г. Редька. К.: Педагогічна думка, 2013. 360 с.

26. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ./ під ред. С. Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2013. . 590 с.
27. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах : підручник / Л. С. Панова, І. Б. Андрійко, С. В. Тезікова та ін. К.: ВЦ «Академія», 2010. 328 с.
28. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: курс лекцій: навч.-метод. посібник для студ. мовних спец, осв.-кваліф. рівня «магістр»/ Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. / За ред. С.Ю. Ніколаєвої. К., 2011. 334 с.
29. Мілютіна З. Т. Впровадження інтерактивних технологій навчання на уроках іноземної мови : Управління школою. 2005. № 19- 21. С. 49 – 51.
20. Ніколаєва С. Ю., Гринюк Г.А. та ін. Ступенева система освіти в Україні та система навчання іноземних мов : Іноземні мови Київ. № 1. 1996. 39 с.
31. Ніколаєва С. Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного : Іноземні мови. 2010. № 2. С. 11-17.
32. Папіжук В. Реформування змісту навчання : Іноземні мови в школі. 2010. № 12. С. 56 – 59.
33. Пехота О. М. Освітні технології: навч.-метод. посібник / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.: за заг. ред. О. М. Пехоти. К. : А. С. К., 2001. 256 с.
34. Потапенко С., Тезікова С. Пошук нових лінгво-педагогічних технологій навчання англійської мови : Рідна школа. Серпень, 2005. С. 65 – 67.
35. Сбруєва А. А., Рисіна М. Ю. Історія педагогіки у схемах, картах, діаграмах: Навч. посіб. Суми, 2000. 41с.
36. Склярєнко Н. К. Сучасні вимоги до вправ для формування навичок і вмінь : Іноземні мови. 1999. № 3. С. 35 – 85.
37. Устименко О. М. Навчання іншомовного монологічного мовлення в аспекті компетентнісного підходу : Іноземні мови. 2013. № 1. С. 3-9.
38. Фастовець Р. В. Ігри за правилами: соціальні технології в практиці навчання іноземних мов : Безперервне навчання іноземним мовам:

- методологія, теорія, практика: Матеріали міжн. науково-практ. конференції, 2002. Ч. 1. С. 235 – 239.
39. Фреліх І. Про систематичний розвиток діалогічного мовлення при навчанні іноземної мови : Методика навчання іноземних мов у системі неперервної освіти. Збірник наукових праць. Харків.: 1991. С. 30-33.
40. Черниш В.В. Засоби формування іншомовної комунікативної компетенції у діалогічному мовленні : Іноземні мов. 2011. №3. С. 15—22
41. Шерстюк О.М. Сучасні підходи до викладання іноземних мов : Іноземні мови. 2002. № 1. С.39 – 46.
42. Шерстюк О.М. Навчання монологу-роздуму на основі спеціальних засобів для самостійної роботи учнів старших класів : Іноземні мови. 1999. №2. С. 18-23.
43. Якубинский Л. П. Про діалогічне мовлення : Іноземні мови. 2002..№ 1. С. 39 - 46.
44. Ярошенко О.Г. Групова навчальна діяльність школярів : Теорія і методика. К.: Партнер. 1997. 193с.
45. Blei D. Aufgaben in einer konstruktivistischen Lernkultur. In: Deutsch als Fremdsprache. 2003. №4, S. 220-227.
46. Borgwardt U. Übungstypen, -arten und -folgen : Kompendium Fremdsprachenunterricht. Ismaning, 1993. S. 51-57.
47. Desselmann G. Die Entwicklung des Sprechens im Deutschunterricht für Ausländer. Leipzig. 1993. 184 S.
48. Holzbaur U., Bühr M., Dorrer D. Die Projekt-Methode. Leitfaden zum erfolgreichen Einsatz von Projekten in der innovativen Hochschullehre. Wiesbaden: Springer-Verlag, 2017. 223 S.
49. Jakosz M. Zum Stellenwert des themengebundenen Sprechens im DaF-Unterricht. Dargestellt am Beispiel ausgewählter europäischer Richtlinien zum Fremdsprachenlehren. In: Beiträge zur Fremdsprachenvermittlung. 2021. № 63, S. 99-110.
50. Lüger H.-H. Authentische Mündlichkeit im fremdsprachlichen Unterricht? In:

Bachmann-Stein, A. / Stein, S. (Hrsg): Mediale Varietäten: Gesprochene und geschriebene Sprache und ihre fremdsprachendidaktischen Potenziale. Landau, 2009. S. 15-37.